

Sopelimen

NESODDEN
HISTORIELAGS
ÅRSSKRIFT
1999

INNHold

Side

Beretning 1998/1999	4
Innholdsfortegnelse for Sopelimen 1988-1998	6
Sopelimen	10
Ekeskogen og naturvern på Nesodden	11
Litt om Ildjernet	21
Skuronn	28
JOBU	36
Dobbeltarbeidende kvinner	39
Intervju med driftsbestyrer Baltzer Løes ved Nesodden Elektrisitetsverk i 1946	44

BERETNING

1998/1999

Styret har hatt fire møter i løpet av året. Varamedlemmene har vært innkalt til alle møtene. Laget har 175 enkeltmedlemmer og 140 familiemedlemmer, det vil si 315 medlemmer samt ett æresmedlem, Sverre Fundingrud. Dette er en økning på 69 medlemmer siden i fjor og laget er det største lokallaget i Follo.

Styret har i perioden bestått av:

Per Nordal leder
Finn Grøstad nestleder
Bjørge Gulbrandsen kasserer
Grethe Fossum sekretær
Per Wetlesen styremedlem

Varamedlemmer:

Rigmor Amundsen
Astrid Løes Hokholt
Karen Beate Granerud

Lagets representasjon i eksterne styrever/utvalg:

Styret i Follo Historielag: Per Nordal
Styret i Follo Museum: Odd Gullerud
"Bryggekomiteen": Ingeborg Gaare og Pål Moe

Interimstyret for bevaring av

Perleveien 18: Frode Gjertsen
Redaksjonskomiteen for Follominne: Torill L'Orsa

AKTIVITETER:

29/11-98 Adventsfest på "Varden". Stand med salg av Bind 2 av Nesoddens Historie og "Sopelimen"

Desember 1998: Stands på kjøpesentrene over hele bygda med salg av "Sopelimen"

3/2-99: Kåseri på Samfunnshuset av Frode Gjertsen:

"Isdriften sett i historisk perspektiv"

14/2-99: Aktiv medvirkning på "Isdriftsjubileet" på Bråtadammen

25/3-99: Kåseri på Sandvang av Stein Turtumøygard:

"Fra Fageråsen til Dødens dal"

30/5-99: Rusletur i Myklerud

11/9-99: Tur til Oscarsborg Festning

Oktober 99: Planlagt foredragsaften

26/11-99: Årsmøte på Samfunnshuset med underholdning og foredrag

Årsmøtet 1998 valgte Jan Røer, Kirsten Lunde Johnsrud og Randi Moe som redaksjonskomite for "Sopelimen". De samme fikk i oppdrag å arbeide med utgivelse av Bind III av Nesoddens Historie. Utvalget har sendt innstilling til styret med anbefaling om tilslutning til sin innstilling.

DIVERSE

– Klokketårnet på "Signalen" er pusset opp

– Kirkeveien fra Nordre Gjøfjeld til Nesodden kirke som i løpet av sommeren var "nedgrodd" er ryddet og satt i god stand.

– I løpet av året vil styret engasjere redaktør til å skrive bind 3 av Nesoddens Historie som skal omfatte dette århundre.

– På årsmøtet vil det bli fremmet forslag om hvordan gjenoppføringen av det gamle vånings-huset på Vestre Fundingrud bør løses.

Årsmøtet 1998 vedtok at Per Nordal, Helge Hansen og Per Wetlesen skulle arbeide med saken.

**NESODDEN HISTORIELAG
INNHOILDSFORTEGNELSE FOR "SOPELIMEN"
ÅRSSKRIFTER UTGITT 1988-1998**

- 1988 side 1 NESODDEN HISTORIELAG -
lagets formålsparagraf, med en hilsen fra styret
side 2 JØRGEN BYE: et dikt - "En skogtur"
side 7 NESODDEN KIRKE - "Kirken den er et gammelt hus"
side 14 KIRKEVIKA - litt av hvert om Kirkevika
side 18 NESODDEN LANDBRUKSLAG - tidligere
Landmannslaget
side 22 KART OVER NESODDEN - med gårdsnummer og
navn
side 24 MATRIKKULERING og EIENDOMSREGISTRERING
side 28 BÅTTRAFIKKEN NESODDEN - OSLO fra april 1874
side 37 NESODDEN TELEFONSELSKAP - stiftet 1891
side 43 ORDFØRER THOR EGGEN - hilsen til Årsskriftet
side 45 ETTERSKRIFT - fra SOPELIMENS redaksjonskomite
- 1989 side 1 HILSEN FRA STYRET I NESODDEN HISTORIELAG
side 2 NESODDEN ELEKTRISITETSVERK - Fra 9.5.1914
side 6 LITT OM VEIENE PÅ NESODDEN
side 8 RODEMESTERENS PLIGTER M.V.
side 11 VEGETASJONEN PÅ NESODDEN
side 13 BEFOLKNINGSUTVIKLINGEN I
NESODDEN PRESTEGJELD
side 19 NESODDENS ELDESTA BEDRIFT - Løes Landhandleri
side 21 RØER GÅRD - 1589 - 1639 - 1989
side 28 JAER UNGDOMSFORENING - EKLUND - stiftet 1892
- 1990 side 1 NESODDEN HISTORIELAG 10 ÅR - stiftet 21.10.1980
side 7 MINNER FRA FAGERSTRAND BRYGGE -
v/Arne Eriksen
side 12 MERE OM VEIENE PÅ NESODDEN - v/Lars
Næverlid

1990 Forts.

- side 18 H. LØVENSKIOLD forteller til Øistein Parmann
- side 22 POST OG POSTGANG PÅ NESODDEN
- side 26 SKATTEBØKER FRA KRANGE PÅ 1700-TALLET
- side 34 DET LYSNET I SKOGEN, av Randi Moe
- side 37 GRATULERER MED 17. MAI 1989 - v/Arne Eriksen

1991 side 2 FORMANNEN i NESODDEN HISTORIELAG
tar ordet

- side 4 SLAKTING PÅ NESODDEN - v/Lars Næverlid
- side 6 NESODDEN AMATØRORKESTER - stiftet 8.11.1946
- side 15 FISKE I BUNDEFJORDEN
- side 23 NESODDEN HELSELAG - stiftet i 1916?
- side 32 SPRO - betraktninger v/Randi Moe
- side 41 BLYLAGET - kort omtale v/Randi Moe

1992 side 1 ÅRSMELDING 1991/92 NESODDEN HISTORIELAG

- side 4 EN LEVEVEI PÅ NESODDEN - v/Lars Næverlid
- side 6 RUTEBÅTFORBINDELSEN I KRIGSTID
- side 10 FISKERFAMILIEN PÅ OMMEN - fortalt av I.Hokholt
- side 14 GLIMT FRA EN BARNDOM I 1920 -1930 ÅRENE
- side 23 HUSMORSKOLEN PÅ NESODDEN - GULSTAD
- side 30 JAER UNGDOMSFORENING og UNGDOMSLAGET
FREMAD
- side 32 MITT ANDRE HJEM - v/Marit Jahr Evensen

1993 side 1 ÅRSMELDING 1993 NESODDEN HISTORIELAG

- side 3 MENNESKER I HVERDAGEN - v/Kåre Fenn
- side 15 JAER SKOLES MUSIKKORPS - stiftet 19.10.1937
- side 21 TJERNSBRÅTEN - v/Orville Kjærstad
- side 23 DET VAR ANDRE TIDER DET.... v/Randi Moe
- side 25 MINNER FRA SVESTAD
- side 28 DOBBELTARBEIDENDE KVINNER av Aslaug Loge
- side 30 ROB. BRAAMANNs REDSKAPSFABRIKK

- 1994 side 2 ÅRSBERETNING 1994 NESODDEN HISTORIELAG
 side 3 TANKANLEGGET FAGERSTRAND/NESODDEN
 side 7 LITT OM SKIHOPPING PÅ FAGERSTRAND
 side 10 TRE DAGER I MAI - FRA KRIG TIL FRED
 side 21 LILLEENGEN SUKKERVAREFABRIKK -
 E.FJØRTOFT
 side 27 LANDHANDLERIENE PÅ NESODDEN
 v/Randi Moe
 side 34 DEN BESTE TID AV VÅRT LIV, av Mosse Fyrbu
 side 39 TORVALD - minnet av Arne Eriksen
 side 42 MYKLERUD SPORTSPASS - v/Arne Eriksen
 side 44 Oddvar Bye: SANG TIL MYKLERUD SPORTSPASS
- 1995 side 2 ÅRSBERETNING 1995 NESODDEN HISTORIELAG
 side 3 MYKLERUD SKOLE - v/Grethe Fossum
 side 14 NESODDEN PRIVATE FATTIGPLEIE stiftet 1872
 side 16 SLEKTEN MULLER OG NESODDEN KIRKE
 side 19 RØTTER.... v/Kåre Fenn
 side 25 EN UNDERLIG OPPLEVELSE
 side 27 DANSEN DEN GÅR PÅ ALLE BRYGGENE....
 side 31 ULVSVIK - DET OPPRINNELIGE URSVIK?
 side 34 NAVNET URSVIK - v/Dag Hennem
- 1996 side 4 ÅRSBERETNING 1996 NESODDEN HISTORIELAG
 side 6 10 ÅR.... siden det første årsskriftet
 side 7 TJERNSTRÅTEN SPEIDERHYTTE - v/Jonn Petersen
 side 11 MENNESKER JEG MØTTE - v/Randi Moe
 side 14 BARNDOMMENS GRØNNE DAL...
 v/Kirsten Johnsrud
 side 22 SOSIALT SAMVÆR - UTE-DANSE-PLASSENE
 side 29 ELEV PÅ JAER... v/Kåre Fenn
- 1997 side 4 ÅRSBERETNING 1997 NESODDEN HISTORIELAG
 side 5 EN HILSEN FRA MARGIT OG ARNE ERIKSEN
 side 6 TAUBANEN FRA HUMLESEKKEN TIL STORE RUD

1997 forts.

- side 11 INNFLØTTER, KRIG OG FRED, OG NESODDING
- side 16 LITT OM NESODDTANGEN v/Per Nordal
- side 21 HELLVIKTANGEN, MITT FØRSTE BOSTED
I NORGE 1939

1998 side 3 RETTELSE TIL SOPELIMEN 1998

side 4 ÅRSBERETNING 1998 NESODDEN HISTORIELAG

side 6 MINNER FRA MELLOMKRIGSÅRENE -
Per Johansen

side 10 MENNESKER JEG MØTTE
v/Kirsten Johnsrud Lunde

side 12 DEN SISTE BELGETREDER - Kåre Fenn

side 18 DET GAMLE HANDELSSTEDET PÅ
FAGERSTRAND

side 22 VEGVOKTEREN av Grete Fossum

side 28 VÅNINGSHUSET PÅ FUNDINGRUD VESTRE

side 33 VÆRSÅGOD NÅ ER DET DIN TUR! v/Åste Eggen

side 39 ISDRIFTEN PÅ NESODDEN v/Tone Wetlesen Bjærke

“Sopelimen”

I 1986 fremsto “Sopelimen” for første gang som et litet årsskrift beregnet på Nesodden Historielags medlemmer. Den nyvalgte formann, Randi Moe ville gjennom årsskriftet informere om Historielagets arbeide. Året etter tilbød Tordis Whist seg å overta dette arbeidet. Hun hadde faglige kvalifikasjoner og årsskriftets innhold ble med en gang mer tiltalende med billedstoff etc.

Tordis Whist ble “Sopelimens” redaktør i 9 år. I 1996 måtte hun si fra seg oppgaven pga. arbeidspress.

Et utvalg bestående av Jan Røer, Kirsten Johnsrud Lunde og Randi Moe har senere stått for arbeidet med å få utgitt årsskriftet. Alt arbeide utføres uten vederlag, bortsett fra utgifter til selve trykkingen.

“Sopelimen” utdeles fortsatt gratis til Historielagets medlemmer.

Årsskriftet selges dessuten til interesserte utenfor Nesodden Historielag, som har ført til at “Sopelimen” har blitt et populært skrift for bygdens beboere.

I årets utgave av “Sopelimen” er tatt med en oversikt over innholdet siden starten i 1988. Noen “faste” medarbeidere med godt kjennskap til bygda har sørget for lesverdige temaer. I tillegg er det tatt inn bidrag fra enkelte andre som har vært med på å berike stoffet i “Sopelimen”.

Redaksjonen takker alle som har bidratt med stoff til “Sopelimen” opp gjennom årene, og håper fortsatt vi kan få inn stoff om små og store hendelser i Nesoddens historie.

Ekeskog og naturvern på Nesodden

I Nesodden Historielags Årsskrift 1989 fortalte jeg en del om Røer Gård's historie, og avsluttet med en omtale av ekeskogen. Jeg antydde da at jeg kanskje senere burde skrive mer om ekeskog og naturvern. Randi Moe har minnet meg nå om at dette løfte bør innfris. Jeg kommer derfor tilbake til dette.

Nesodden's beliggenhet som en halvøy mellom Oslo og Bunnefjorden, gir et spesielt gunstig klima, temperaturmessig sett. Den kolde innlandsluften som man kan finne like nord for Oslo og øst for Bunnefjorden, rekker ikke frem til Nesodden. Den båtformede fasong av Nesodden, med kjølen i været, bidrar også til at lokal kulde de fleste steder glir ned mot fjorden. Lokale kuldehull kan imidlertid oppstå mange steder, som sikkert lokale iakttagere har bemerket, med tidlige frostnetter både vår, sommer og høst.

Finn Gløersen skriver i sin bok "Eika i norsk skogbruk" at eken bare trives i en smal stripe langs Skagerrak-kysten:

"På østsiden av Oslofjorden blir nok bare mindre områder ved fjorden, og så langt nordover til traktene omkring Drøbak, som kommer på tale. På vestsiden av fjorden og nedover Skagerrak-kysten er forholdene bedre. Her vil et område fra Hurum og traktene omkring ytre deler av Drammensfjorden, danne de vesentligste av de strøk hvor dyrking av eik kan tilrås. ... Det vokser idag en del eik også utenfor det nevnte området, og den kan rent lokalt finne gode livsbetingelser, spesielt på Nesodden, hvor man antagelig har Østlandets nordligste bestand av eik. Under slike forhold er det all grunn til å beholde, skjytte og kanskje i mindre grad utvide disse arealer."

Finn Gløersen har senere skrevet mer om eken på Nesodden:

“Det er ganske sikkert ikke tvil om at Østlandets nordligste eikeskog finnes på Røer og Løes. De mange forskjellige dimensjoner, og den rike foryngelsen, gir et bilde av en virkelig eikeskog, med eikeskogens miljø med innblanding av andre løvtrærslag, både i kroneskiktet og især i bunnvegetasjonen. Heller ikke på Vestlandet kjenner jeg til noe så stort område av naturlig eik som på Røer.”

Ekeskogen på Røer omfatter ca. 300 mål, og ligger i det vesentlige som en stor øy i det oppdyrkede areal, med tilknytning til den dyrkede jorden omkring, og knauser mot Løes i syd og Flateby-Berger i nord. Områdene på Løes, Flateby og Berger omfatter imidlertid mindre bestander med få store trær.

I en driftsplan som jeg tok opp over nål- og ekeskogen på Røer i 1994, er tilveksten i ekeskogen beregnet omtrent like høy som for gjennomsnittet av gran-skogen i Akershus, ca. 3 m³/da.

Jordsmonnet på Nesodden er stort sett fattig, etter at istiden, eller istidene, skurte fjellryggene og rev med seg det meste av løsmassene. Tilbake ble stort sett fjell, litt stener og sand, og ellers er jorden mer leirpreget enn moldpreget.

Eken er i utgangspunktet interessert i dyp jord, da røttene ønsker å trenge dypt ned. Den kan også greie seg utrolig godt på fjell og stengrunn, men høyden og veksten blir da der etter, kort, knudret og preget av ofte lange grener. På gode og middels boniteter kan eken også på Nesodden bli slank og flott, og velegnet til tømmer.

Ekeskogen på Røer.

Efter at temperaturen for ca. 10.000 år siden plutselig i løpet av få årtier steg 6-8 grader, fikk vi i flere tusen år etterpå et klima, hvor de søndre deler av Norge etterhvert ble kledd med løvtrær, og eken gikk betydelig lenger nord og inn i landet enn idag. Ca.2000 år f.Kr. ble temperaturen langsomt noe kjøligere. Granen kom da inn og fortrengte eken de fleste steder. Bare langs kysten og "øer" som Nesodden holdt eken ut. I middelalderen og særlig på 1700-tallet opplevet vi det som kalles "den lille istid",- hvor bl.a. Jostedalsbreen gikk frem flere kilometer og ødela 9 gårder. Fra slutten av forrige århundre og frem til idag, kan vi igjen registrere et litt varmere klima, med betydelige variasjoner innen korte mellomrom.

Man skiller mellom 2 typer ek, vinterek og sommerek. I hovedtrekkene er sommerekens grense fra sydligst i Oslofjorden langs

kysten til Bergen, mens vintereken kan finnes litt lenger nord på Vestlandskysten, uten å være skogdannende,- og til Drammensfjorden og Nesodden. Spredte ekeetrær kan man også finne litt lenger nord, men aldri som større bestand. Den største bestand i Oslo-Akerområdet er mindre enn 10 da.

Vintereken er karakteristisk med en bladstilk, som er opp til 20 mm lang, mens sommereken har fra noen få mm til 10 mm's bladstilk. Vintereken er også karakterisert med en slankere stamme, og oppadrettede grener, mens sommereken har mer vannrette grener. På Nesodden kan man finne stammetyper som kan minne om begge former, og det er vel ikke utenkelig at ekeskogen på Nesodden utgjør en egen blandingsprovinien. Sommereken er ellers kjennelig med enkeltstående og langstrakte nøtter med mørke striper, mens vintereken har nøtter som er eggformet og uten striper, og gjerne sitter samlet.

Foruten ek finnes det også på Nesodden mindre innslag av andre edel-løvtrær, ask, lønn, linn, alm og hassel.

Disse finner alle sin européiske nordgrense et sted i Syd-Norge. Dette vil i alminnelighet også være nordgrensen internasjonalt, da klimaet på tilsvarende breddegrader er ugunstigere ellers i verden.

Den kritiske faktor er lufttemperaturen, og igjen viktigst sommertemperaturen, dvs. månedene juni, juli, august, september, og for ekens vedkommende også oktober. Det regnes med at bøken i månedene juni, juli, august og september må ha en gjennomsnittlig "sommervarme"-temperatur på 13.4 grader. Eken må ha 12.6 grader, mens hassel, lønn og linn greier seg med 12.5 grader, og ask, svartor og alm må ha 12.4 grader. Til sammenligning greier rogn seg med 7.7 grader, osp med 7.6 og bjerk med 7.5 grader. Da det ble kjøligere for ca. 4000 år siden, kom granen inn i Norge. Den har senere bredt seg på bekostning av løvskogen.

Et interessant eksempel på ekens levedyktighet på Nesodden kan vi se i et område på Røer, hvor vi snauhugget granskogen på et område på ca. 15 da., for å skaffe ekstra beite under de vanskelige foringsforhold under krigen. Etter krigen opphørte beitingen, og area-

let ble liggende uten noen form for pleie eller utnyttelse. Der er nå kommet opp en meget fin og trivelig ekeskog. Skogforsøksvesenet på Ås har bemerket seg forholdet, og foretar for tiden målinger av tilvekst og trivsel av ekeskogen på Røer.

Det burde være klart for alle, at ekeskogen på Nesodden er noe vi bør ta vare på. Det har dessverre ikke alltid vært slik. Ekeskogen har i tidligere tider sikkert vært gjenstand for til dels hard avvirkning til fordel for byggearbeider på Akershus slott og båtbygging senest i midten av forrige århundre. På Røer har eken ikke vært gjenstand for noen hugst på godt over 100 år. Dette gjør at vi finner en god del store trær, som antas å være mer enn 300 år gamle. Den såkalte "Altenborg-eken" ved innkjørselen til gårdsplassen på Røer, er av forstfolk beregnet til ca. 1000 år. Når den har fått stå i fred gjennom århundrene, skyldes det nok at den har en kort, bred stamme, med brede grener, og et utseende som ikke har vært tillokkende for tømmerhugst, men mer minner om et typisk stamtre. Dessverre har treet nettopp fått en sprekk, men vi har trukket 3 waire mellom toppene, slik at treet forhåpentligvis nå kan leve i mange 10-år eller 100-år.

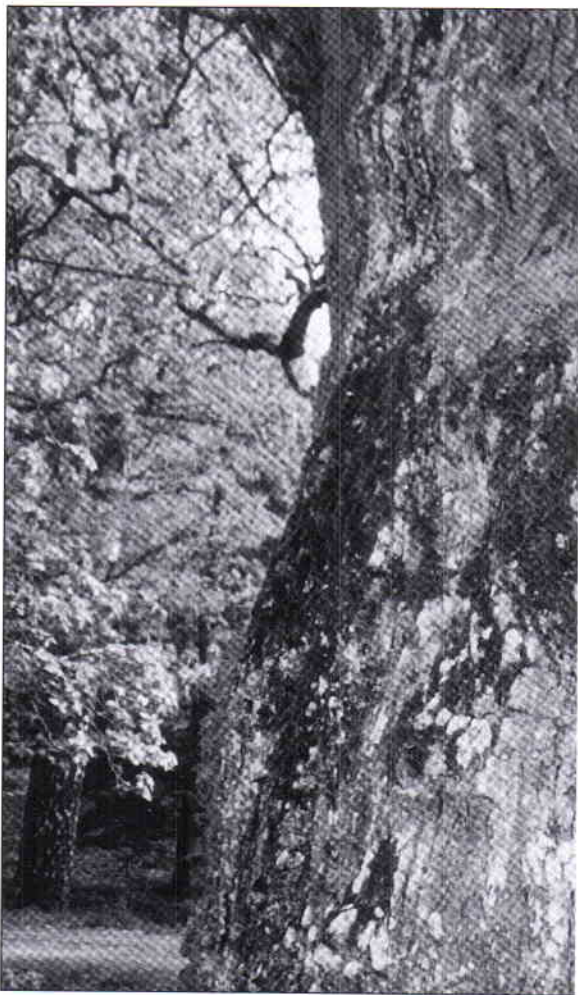
Det verste angrepet som har vært gjort mot ekeskogen på Nesodden, eller truet med å ville gjøres, har imidlertid skjedd fra myndighetenes side etter krigen. I 1960-årene, da vi fikk den første generalplan, kjøpte Nesodden kommune Nordre Løes, og reguleringsjefen utarbeidet storstilede planer hvor deler av Nordre Løes skulle bebygges, sammen med ca. halvparten av innmark og ekeskog på Røer. Det kostet meget arbeid å få stoppet disse vanvittige planer.

Senere var det Staten v/kirkemyndighetene som hugget ned noen av de største, eldste og peneste ekene rundt prestegården. Denne siste misgjerning bidro nok til å vekke en opinion og forståelse for ekeskogens spesielle stilling på Nesodden. Ikke desto mindre var det bare med nød og neppe det ble forhindre at Selvaag hadde fått anledning til å bygge ut det område han for noen 10-årsiden sikret seg, på hjørnet mot Riksvei 156/Helvikveien mot Berger

Skole. Hvorledes dette område kunne ha kommet til å se ut, forstår man ved å sammenligne med den høyst malplasserte landsby, som nå er bygget vis a vis på sydsiden av krysset Helvikveien/Riksvei 156. Her gikk også med noen ekeetrær, selv om noen ekeetrær på en liten knaus midt i bebyggelsen har fått lov til å stå.

På et tidspunkt var det også planer og ønske om å bebygge den ekeskogkledte rygg vest for RV 156 mellom Flateby og Sandaker. Dette må vi tro nå er stoppet for alltid. Skogen på Nesodden prestegård ble totalt rasert av Statens Skogvesen for ca. 20 år siden. Det var en form for flatehugst, som vi heldigvis ikke har sett maken til på Nesodden. Da jeg tillot meg å kritisere Statens Skogvesen for dette, fikk jeg til svar at Staten ikke kunne drive enkel skogpleie med jevnlig tilsyn, da de måtte drive en form for engrosvirksomhet, og foreta total utnyttelse med lange mellomrom av "mindre" skoger som på Nesodden Prestegård!.

Det er heldigvis grunn til å tro at opinionen blant folk flest, og også tildels blant politikere, nå er vekket i den grad at edelløvskogen på Nesoden kan påregnes å få stå i fred for fremtiden. For or-

Eika på Røer – ca. 1000 år gammel.

dens skyld må nevnes, at selv om ek er det dominerende og spesielle løvtreslag på Nesodden, finnes også innslag av bl.a. ask, lønn og linn. Det finnes også noen spredte forekomster av bøk. Noen få bøketrær på Røer viser stor vekstvillighet, og pen form. Andre steder lenger syd i bygden ved Bunnefjorden, finnes noen spredte bøketrær. Videre sydover til Svenskegrensen finnes bare få og små bestander med ek og edelløvsog.

I 1993 fikk jeg Norsk Ornitologisk Forening, Avdeling Oslo og Akershus v/Bård Bredesen og Ellen Andreassen til å foreta en undersøkelse om "Fugler og naturverdier ved Røer Gård". De fant minst 72 forskjellige hekkende fuglearter. Dette betyr en tetthet som man må helt til Syd-Sverige for å finne maken til. Bakgrunnen for dette formulerte de i denne konklusjon:

"På Røer finner man trolig de største sammenhengende gamle eikeblandingsskogene på Østlandet. Vi har således mulighet for å ta vare på et sjeldent og nogenlunde inntakt skogmiljø, med forekomster av uvanlige arter og opprinnelige tettheter av arter knyttet til gamle løvskoger. Området er således av spesiell verdi i nasjonal sammenheng."

Områdets karakter idag er både preget av naturgitte forutsetninger, men også at slekten i generasjoner har latt det spesielle edelløvskogmiljøet få utvikle seg, og at eierne i dette århundre spesielt har gått inn for å verne og ta vare på ekeskogmiljøet. Den klare historiske erfaring er at bevaringen av ekeskogen nettopp skyldes privat initiativ, og at lokale myndigheter tankeløst ville ha ødelagt miljøet totalt, eller i det vesentlige, hvis de hadde fått sin vilje. Tilliten til Statens organer er heller ikke større, det viser den måte området rundt Prestegården og Prestegårdsskogen er tatt vare på.

Utviklingen de siste år kan gi grunn til optimisme når det gjelder vern av Nesoddens egenart, selv om de politiske signaler på ingen måte er entydige. Områdene på østsiden av Riksvei 156, øst for Røer ved Sørby og Kirkegårdsskogen, er bare foreløpig unntatt fra bebyggelse. Vi får håpe at Nesodden kommune for alltid vil la disse områder ligge ubebygget, da de på en avgjørende måte bidrar til et sammenhengende skog- område med innslag av edelløvskog,- med tilknytning til sjøområdene,- som er en forutsetning for et levende naturmiljø av større dimensjoner. De rikspolitiske retningslinjer for planlegging i kyst- og sjøområdene i Oslofjord regionen forutsetter også omtanke og hensyn fra de politiske myndigheter. Fra høringsutkastet for Nesodden kommune ved revisjon av Kommuneplanens arealdel 1995-2007 kan siteres:

“Retningslinjenes geografiske virkeområde strekker seg fra Kragerø til Svenskegrensa, med bredde opp til et par kilometer. I vår kommune danner i hovedsak riksveiene grensen. Retningslinjene innebærer forsøk på å styrke rekreasjons- og verneinteressene ved arealplanleggingen. Det presiseres bl.a. at oppføring av nye bygg- og anlegg bør foregå i tilknytning til eksisterende tettsteder, og at spredt utbygging bør unngås. I strandsonen skal hensyn til naturvernet veie tyngre enn hensynet til friluftinteressene.”

Det kan vel vanskelig tenkes et mer eklatant brudd på disse retningslinjer enn den nettopp vedtatte planen om å oppføre 6 boligblokker få meter fra kysten på Nesoddtangen. Det vil utvilsomt for all tid bli stående som et skremmende eksempel på brudd på de gitte retningslinjer om ikke å bebygge kyst- og sjøområdene.

Til slutt kan også nevnes at Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Miljøvernavdelingen, i 1994, i sin oversikt over “Verdifulle kulturlandskap i Oslo og Akershus fylker” skriver om Røerområdet:

“En større sammenhengde eikeskog (ca. 300 da) ved Røer Gård gir et karakteristisk bidrag til landsskapsbilledet. ... Området er rikt på kulturminner i form av gammel bebyggelse, steingjerder og rydnings-røyser. ... Området rundt Røertjernet er antagelig det eldste jordbruks-området på Nesodden. Gården Røer og Løes går tilbake til eldre jernalder, og er blant bygdas eldste. Røer Gård lå under Hovedøen kloster fra 1468 og senere under Kronen til 1589. ... Det store innslag av edellauvtrær, i første rekke eik, preger området. I eikeskogen ved Røer er det ikke hogd eik siden 1860, og mange trær har anseelige dimensjoner. Den eldste eika står ved veien inntil tunet, og skal være opp mot 1000 år gammel. Deler av skogen skjøttes aktivt og gir et åpent nesten parkmessig inntrykk. Eikeskogen veksler mellom fattige utforminger på kollene, og en rikere type (lågurt-eikeskog), der jordsmonnet er tykkere. Tre og busk-skiktet er artsrikt med eik, ask, alm, lønn, hassel, bøk, søt-

kirsebær, einer, bjerk, gråor, hegg, rogn, gran, trollhegg, geiteved, krossved, leddved, korallhagetorn, alperips og rognasal. Fint våraspekt med store mengder blåveis og hvitveis. Andre arter i våraspektet er vanlig lerkespore, gullstjerne og noe Marie nøkleblom.

Vurdering:

Godt bevart helhetlig kulturlandskap med store kulturhistoriske, biologiske og landskapsmessige verdier. Særprega landskap som forsterker det typiske for regionen. Klasse 1."

Det bør vel til slutt tilføyes at selv om undertegnede fra 1.januar i fjor har overdratt Røer Gård til neste generasjon, Harald Røer, er både denne og sønnesønnen Mathias Røer, like opptatt av å bevare det spesielle egenartede natur- og kulturmiljøet på og omkring Røer, og for den saks skyld hele Nesodden. Dette gir grunn til å være forvissset om, at miljøet på Røer vil bli bevart, og håp om at også hele Nesodden i størst mulig grad bevarer sin særpregede egenartede natur- og kultur, og ikke bare blir et boligområde for et utvidet stor-Oslo. Man bør være klar over at Nesodden kommune har forholdsvis det minste friluftareal pr. innbygger blant kommunene i Akershus. Det er derfor ingen grunn til at Nesodden skal "ofre seg", hverken for flyttevillige Oslo-innbyggere, eller utbygningsskåte entreprenører og politikere.

11.juni 1999

Paul Røer

LITT OM ILDJERNET

Av Per Nordal

På vestsiden av Nesodden og omlag 3 km sør for Nesodd-tangen ligger øya Ildjernet. Navnet stammer fra det oldnorske ord ILLGJARN som betyr farlig farvann. Den sterke strømmen ved øya gjorde det vanskelig for båtene å passere. På utsiden av øya ligger Lindholmen og på innersiden øyene Kavringen og Sutern. Mens veidefolkene for mer enn 9000 år siden begynte å flakke rundt i østlandsområdet, lå Ildjernet vel bevart minst 100 m under havets overflate.

Først i bronsealderen (ca. 1500-400 f.Kr.) begynte Ildjernet å bli en slags øy. Trolig lå det flate slettelandet fremdeles under vann.

Det er først i vikingetiden (800-1000 e.Kr.) at øya fikk sin nåværende form. Vi kan altså slå fast at før tusenårsskiftet hadde ikke øya gjort seg bemerket som annet enn noen golde klipper i Oslofjorden. Fra 1000-årstallet og utover fikk Oslo stadig større økonomisk og rikspolitisk betydning. Alle som kom sjøveien måtte forbi Ildjernet. Det være seg konger, handelsmenn fra kysten og fra kontinentet, flyttefolk eller røverpakk. Noen ankret kanskje opp i den naturlige havna på innsiden for å hvile før ferden gikk videre inn til byen neste dag.

De første beboerne slo seg trolig ned der i gammelnorsk tid (ca. 1000-1350). Blant annet er det funnet en bronsenål på Lindholmen og en fingerring på Ildjernet fra denne tiden. Disse befinner seg i dag på Universitetets oldsaksamling. Dessuten kan navnet på øya Sutern fortelle oss at det må ha foregått en viss handelsvirksomhet på Ildjernet.

Sutern betyr skomaker og indikerer at det i gammel tid bodde en skomaker der. Dette var jo et merkelig sted å slå seg ned for en skomaker, så han må ha fått avsetning for sine produkter på Ildjernet.

I senmiddelalderen (ca. 1350-1537) ble øya lagt øde igjen, noe som først og fremst skyldtes svartedauen (1350). På 1400-tallet kom

Ildjernet på Mariakirkens hender og dette varte helt til 1537. Kirken var som kjent eiendomsbesitter på Nesodden i middelalderen. I 1537 ble alt kirkegods lagt inn under kronen.

Den første kjente beboer på øya het Asbjørn Gundersen. Han sto oppført i manntallet fra 1666 og var da 50 år gammel. Sammen med Asbjørn bodde hans 3 sønner, Niels (13), Olle

(9) og Tomis (5). I manntallet sto også Lauritz Svenske (50) som tjenestedreng, Hans (30) som husmann, samt sogneprestens tjenestegutter Olla og Lauritz på 16 og 12 år. De kvinnelige husstandsmedlemmer sto ikke oppført - det var jo derfor det het manntall. Asbjørn var strandsitter. Han hadde i 1657, 2 kyr og 6 sauer på øya.

Av større betydning enn husdyrhold og jordbruk var nok fiske og handel med trelast. Handelen med trelast opphørte i 1660, da de så-

kalte byprivilegier ble innført. Disse innebar at bare byborgere hadde lov til å drive trelasthandel. En annen mulighet til å drive næringsvirksomhet var seilskutetraffikken. Seilskutene hadde begrenset manøvreringsdyktighet og trengte gode ankringsmuligheter underveis til byen dersom vind og strømforhold gjorde at seilingen måtte avbrytes. Ildjernet er kjent som en utmerket ankringsplass og det hendte at større båter lå i vinteropplag der. Kontakten med skipene ga impulser fra den store verden og en liten handels- og servicevirksomhet vokste frem. Men kontakten kunne også få følger. I 1689 ble "Gunnhild udi Illjernet" stevnet for retten. Hun hadde begått "leiermål" (ulovlig samleie) med en fremmed person. I følge sogneprestens rapport skulle denne personen være skipperen på en oppankret båt.

Etter Asbjørn Gundersen fulgte brødrene Gabrielsen (ca. 1688-1740). Disse ernærte seg også av foretaksom handelsvirksomhet. Bl.a. opprettholdt de de gamle tradisjonene med produksjon og skjenking av berusende drikker til sjøfarende. I middelalderen var dette begrenset til øl, men på 1600-tallet kom brennevinet og dette ble godt mottatt.

Handelsvirksomheten ble ytterligere utbygget av Mathias Adamsen, sønn av Adam Gabrielsen. Virksomheten var nå blitt så stor at den kunne brødfø flere familier. Mot slutten

av 1700-tallet var Ildjernet blitt det ledende strandsted på Nesodden. Tidligere var det Grisebu (Fagerstrand) som var det største og rikeste stedet når det, f.eks. gjaldt trelasthandel og saltutvinning.

I 1779 kom en ny ledende familie til øya. Henrik Hoff het mannen som bygde opp en velstand av hittil ukjente dimensjoner. Han overtok Mathias Adamsens gamle hus og bygslet halve øya. I 1782 fikk Hoff bevilling til å drive gjestgiveri på Ildjernet. I 16 år var dette det eneste stedet på Nesodden som hadde gjestgiverbevilling. Den nes-

te kom ikke før i 1798 på Nesoddtangen. Hoff registrerte seg også som borger av Kristiania, slik at han kunne drive trelasthandel på øya. Han satset også mye på oppkjøp og salg av fisk til den stadig voksende befolkning inne i Kristiania. I 1781 bygslet han Kavringen og i 1785 hele Ildjernet. Han døde i 1793, bare 53 år gammel.

Hans enke, Inger Sørensdatter Hoff, førte virksomheten videre. En av hennes døtre ble gift med en dansk seilskuteskipper, Svend Nielsen Bakke. Han slo seg ned på Ildjernet og var en svært driftig kar. Han fikk tittelen fullmektig, og Hoff-familiens virksomhet ble ført videre under navnet Bakke. Forretningen gikk meget bra, og i 1809 kjøpte han Vestre Skoklefeld. Allerede i 1803 hadde han overtatt bygslingsseddelen fra sin svigermor og etablert seg som den nye høvdingen på Ildjernet. Svend døde i 1835, 66 år gammel. Da hadde sønnen, Carl Guldberg Bakke overtatt virksomheten. Han førte farens verk videre på en lykkelig måte. Han hadde store ambisjoner. For å kunne opptre utad med større pondus endret han bl.a. etternavnet fra Bakke til Bachke. I 1831 frikjøpte han hele Ildjernet.

Carl Guldberg døde i 1875, 69 år gammel og han hadde ingen barn som kunne overta hans livsverk. Det var hans enke, Laurentia som overtok, men etter hvert avhendet hun deler av virksomheten og eiendommene, og storhetstiden var dermed forbi. Nedgangstiden var begynt. Hun giftet seg med Petter Danielsen i 1884. Da Laurentia døde i 1888 overtok Petter virksomheten. Han tok opp store lån og kom opp i store økonomiske vanskeligheter. Det endte med at han solgte det hele til Ludvig Sofus Nielsen i 1893. Og nå begynner den store galskapen. Han bygger et stort bade- og forlystelsesetablisement på øya. I sommerhalvåret var det et hektisk liv med underholdning og sportsstevner av alle slag. Dampbåtene gikk i skytteltrafikk med gjester fra Kristiania, og ombord var det orkestermusikk. Etablisementet hadde 30 kelnere, for uten inspektører, vakter etc. Det var også egen arrest på øya. Det var også planer om å bygge en taubane opp til Varden for at gjestene skulle få nyte utsikten, men det ble det aldri noe av. I 1904 gikk selskapet konkurs og det hele ble solgt til et konsortium på tvangs-

auksjon. Dette var interessert i å drive verftsvirksomhet, men det ble bare med planene.

I de følgende årene ble øya ikke brukt til noe spesielt og forfallet satte inn. Nypetorn og kratt erstattet de flotte parkanleggene og "båtfolket" kunne rykke inn. I 1913 blir øya solgt til Østlandske Petroleumscompagni (nå ESSO), som hadde planer om å bygge tankanlegg, men krigen satte en stopper for dette. I 1918 ble øya igjen solgt - og nå til A/S Ildjernet. Interessen for sommerhus langs fjorden var på denne tiden økende og selskapet tjente store penger på å stykke opp øya i små parseller og slik ble det. Ildjernet er i dag et ferieparadis med vakre velstelte eiendommer. Noe deltakerne på Historielagets rusletur på øya høsten 1998 til fulle fikk bekreftet.

Skuronn

Av Kåre Fenn

I dag er det her til lands forbud mot s.k. barnearbeide. Men det har ikke alltid vært slik. I en ikke altfor fjern fortid var det nødvendig at alle i familien måtte bidra med sitt til familieøkonomien, som for mange kunne være ytterst "spinkel". Når bilder fra nødstedte mennesker i dag ruller over våre TV-skjermer, er det som om minner fra noe du selv har opplevet en gang kommer tilbake i bevisstheten. Når vi får inntrykkene fra de fattigste fattige, ett eller annet sted der ute i den store verden, inn til oss i godstolen i våre trygge stuer, er det i dag få som tenker over at slik var det også her til lands for ikke så altfor lenge siden. De mest kyniske blåser det bort med - ah, det er historie, det - det er vi da ferdige med for lengst - Det er bare det, at selv om vi synes "utviklingen" går så rasende fort på alle områder der vi befinner oss, har ikke alle nådd frem til bedrede levekår like fort der vi skulle ønske de kunne gjøre det - synes vi i godstolen. Det gjør vondt å se at barn og voksne plukker i seg det de finner på bakken, enten det er korn eller andre ting, for å få noe å "spise". Andre reportasjer viser oss barn som er i arbeide for føda. Og så sitter vi fromme på vår egen tue og sier at dette er da forferdelig...! "Hvis dårlige nyheter var føde, ville alle hatt fulle mager".

Det gikk ikke så fort hos oss, heller - om vi har tid til et kort lite tilbakeblikk.

Barnearbeide har, som sagt, også foregått hos oss. Det er en del av norgeshistorien. I de fleste tilfeller var det nøden som gjorde det nødvendig. Men man kan også si det hadde sine positive sider - det bragte lærdom og praktisk erfaring inn i menneskers hverdag på et tidlig tidspunkt i livet i mye sterkere grad enn hva tilfellet er - etter at vi har fått det bedre. Vi som lever i dag og har noen

år på "baken", har vel på ett eller annet tidspunkt hatt en "jobb" mens vi ennå gikk i barneskolen. Jeg vet i alle fall at det var slik i byer og tettsteder. Det var sågar "kamp" om å få en viserguttjobb, eller som avisbud. I dag vet mange knapt hva en visergutt var og hva han gjorde for noe, de kjenner ikke ordet og stusser over hva det betyr. For det var gutter det var snakk om!

For oss som vokste opp på landet - på Nesodden - var det kan hende en og annen visergutt også her. Jeg husker særlig en av mine samtidige som syklet rundt med varer for kjøpmann Hokholt på Haslehaugen. Han lærte seg senere å kjøre forretningens lastebil. I mange år ble han en av Johns Treiders habile buss-sjåfører på Nesodden. Dette nevnt som et bevis på det å "komme seg frem", nettopp ved å ha begynt på nederste trinnet, for så å få seg et yrke med basis i tidlig praktisk lærdom.

Men det var helst deltakelse i ett eller annet onnearbeide rundt omkring på gårdene, som var nærliggende for oss barn - for sekstisytte år siden. Som regel i tilknytning til faste "plikter" i hjemmet. Om våren var det gjødselspredning, potetsetting, kålplanting o.l. Om sommeren var det høynn og lusing. Om høsten var det et mer variert "tilbud" av jobber. I det alt vesentlige dreide arbeidet seg da om innhøsting av markens grøde, og hvor barn i stor utstrekning utgjorde arbeidsstyrken. Potetopptaking, opptak av forskjellige rotvekster, kål, kålrot, turnips etc. Det som samlet et stort "mannskap" var potetopptaking, som regel i månedskiftet september-oktober. Men skuronna samlet minst like mange om ikke flere.

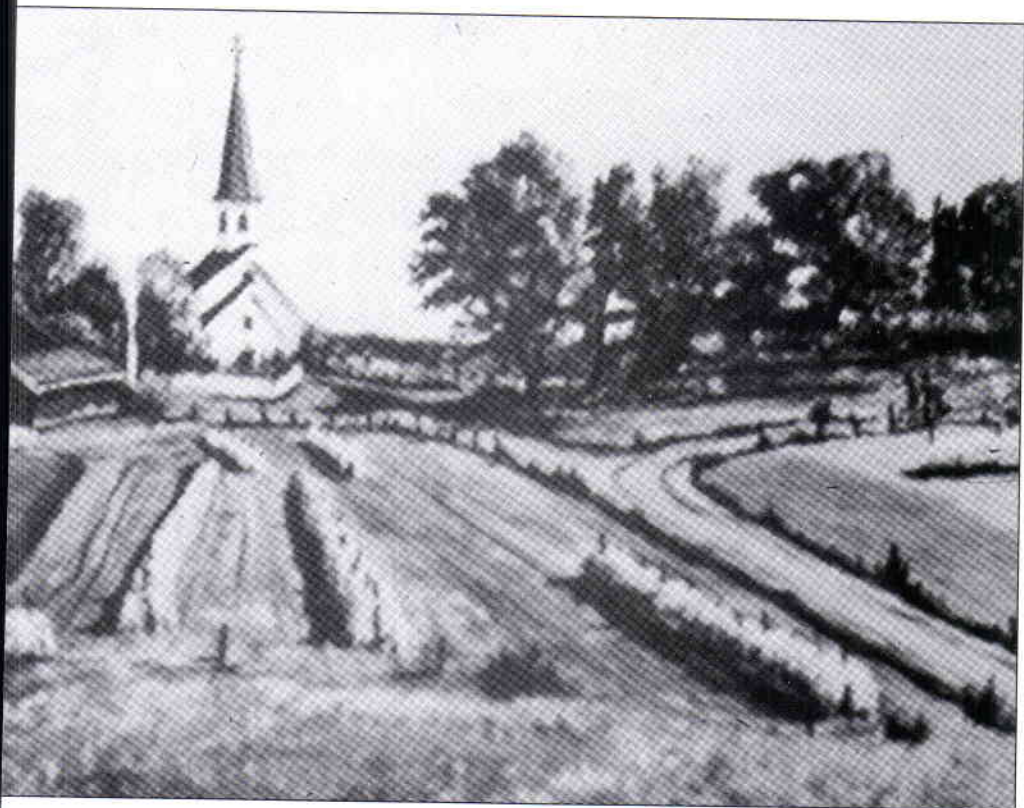
Det det her snakkes om er fra en tid hvor hestekraft og menneskekraft gikk "hånd-i-hånd" om det som skulle gjøres rundt om på bondegårdene. På Nesodden var det i tidligere tider mange gårdsbruk og stor aktivitet - før traktor, selvbinder og skurtresker ble alminnelig. På de fleste gårdene hadde man både to og tre hester. Like mange hadde melkekyr og store fjøs. Over alt var det tjenestefolk. Gårdsgutter og budeier. Jeg var selv gårdsgutt ett av de første krigsårene, hvor jeg i en alder av 14 år hadde ansvaret for en hest, åtte kyr, griser og høner. Kuene skulle føres og melkes -

for hånd(!) - grisemat kokes, hesten føres og strigles. Melken ble bragt til Nesodden Gamlehjem hver morgen og kveld. I tillegg kom alt forefallende arbeide på en bondegård - og selvsagt onnearbeidet - på et "vanlig" stort gårdsbruk. Dette var regelen mer enn unntaket for mange unge i disse årene. Du måtte først ha "bondehyre" før du kunne komme videre i livet!

Men tilbake til barns deltakelse i onnearbeidet - skuronna.

På ettersommeren - i august-september - sol fra en pastellblå himmel, bølgende gule kornåkre. Det laget seg til skuronn. Smak på ordet - skuronn - å skjære korn. I tidligere tider skar man kornet med skiru (sigd), senere slo man med ljå. Ljåen som da var i bruk (longorv) var utstyrt med en spesiell bøyle, slik at aksene ble lagt ned samme vei og var lett å ta igjen for den som skulle binde kornbandene. På de fleste gårdene der man hadde hest, hadde man også slåmaskin. Men slåmaskinen var vesentlig bare i bruk i slåttonna, omkring St.Hans, og ble trukket av èn hest. Til skuronna bruktes det som ble kalt meieverk. I prinsippet det samme som slåmaskin, men med noe mer utstyr (det egentlige meieverket) og derav vesentlig tyngre, som regel trukket av to hester, og med to manns betjening. Maskinen var utstyrt med to seter, ett for kjørekaren og ett for den som betjente meieverket - som la av kornet. Både slåmaskinen og meieverket hadde en sagtakket kniv som løp med relativt stor hastighet frem og tilbake gjennom en sleide. Sleiden var i forkant forsynt med spisse bøylere. Denne mekanikken fanger opp halmstråene med kornaksene og kutter dem omtrent jevnt med bakken. Høyden på "kuttet" kunne stilles ved hjelp av et "håndbrekk". Kunne på en måte sammenlignes med en gammeldags hår-

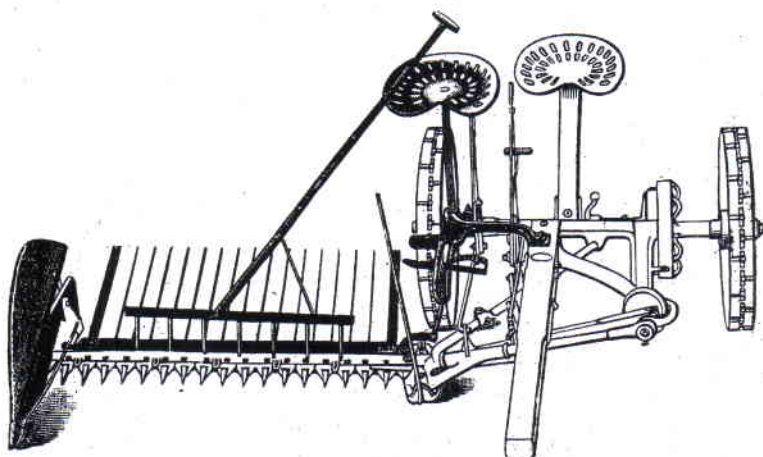
klippemaskin. Hele mekanismen kunne heves opp og frakobles skjærefunksjonen ved hjelp av en pedal. For å kunne samle opp kornet til passende store kornband var meieverket utstyrt med et "meie- eller avleggerbrett", festet til knivsleiden. Avleggerbrettet bestod av trespiler. Den som skulle legge av satt på samme siden som kniven og avleggerbrettet. Med en pedal holdt han meiebrettet i opprett stilling, og for hver gang avleggerbrettet var "fullt", ble pedalen sluppet bakover og kornet lagt av med en "avleggerrive". Dette gikk relativt raskt, den ene skåra etter den andre, rundt og rundt til hele kornåkeren var skåret. Men kornet måtte jo bindes. Jo flere man var til å binde jo raskere gikk det, slik at man kunne holde følge med hester og maskin. Alle på gården måtte delta i dette arbeidet. I tillegg ble vi barna i nabolaget budsendt. Det var om og

Haandavløggende meieapparater

til

„Viking“ en- og to-hestes slaamaskiner.

1916

Disse meieapparater er av ny, forbedret konstruktion og er særdeles solide og let haandterlige.

De bestaar av en regulerbar avlæggergrind, en straaskiller, et ekstra sæte og en rive. Det ekstra sæte anbringes like over det indre kjørehjul og foraarsaker derfor intet tryk paa hestenes nakker, idet kjørerens tyngde falder paa hovedrammen. Til apparatets betjening tiltrænges en ekstra mand, der raker kornet til avlæggergrinden ved hjælp av riven. Naar tilstrækkelig korn er samlet, lægges grinden ved hjælp av fotyppen i horisontal stilling, hvorefter kornet rakes av i løse neg.

Arbeidet med apparatets anbringelse paa slaamaskinen er utført i løpet av nogen minutter. Bruksanvisning medfølger,

Man kan ved hjælp av dette apparat meie flere maal pr. dag paa en fuldt tilfredsstillende maate.

Norsk Teknisk Museum

gjøre å få skuronna unda mens det var godvær. Kornbandet ble bundet på den måten at man tok ut et passelig knippe halmstrå, vred aksene sammen til en knute, så slo man rotendene sammen som et "belte" rundt bandet og "låste" det på "baksiden" - dermed hadde man et kornband.

Med godværet sensommer, ble det også mye duggdannelse om natten pga. temperaturforskjellen mellom dag og natt. Dersom godværet holdt seg et par uker, kunne likevel kornet tørke ute på jordet. Som oftest ble kornbandene satt i "rauk", dvs. fire kornband med aksene mot hverandre. Tok det til med regnvær, måtte kornet på "staur", eventuelt på hersje. Kornstauene måtte være spisse i begge ender, fordi man skulle kunne tre kornbandene ned på stauene. Ett band ble først trukket vertikalt på stauene helt ned, de øvrige bandene ble trukket på tvers så mange det var plass til på hver staur - med aksene litt på skrå - for at regnvannet skulle kunne rene av. Det nederste bandet utgjorde en stopper for de øvrige så de ikke skulle gli ned til marken av sin egen tyngde. Kornstauene måtte stå støtt og godt i bakken så de ikke falt over ende. Med et spett ble det laget passelig dype hull i bakken, deretter satte man stauene ned og trakk jorda godt rundt. En "full" kornstaur kunne veie atskillige kilo. Kom det regn ble den jo enda tyngre.

Var været godt kunne kornet kjøres i hus etter noen dagers tørke. Forsiktig måtte det trekkes av stauene. Forsiktig måtte kornet også behandles under lessing på høyvogna. Under høybergning var det om og gjøre å "trække" høylasset på beste måte for å få med mest mulig på hvert lass. Kornbandene derimot måtte legges forsiktig lagvis etter et bestemt "system". Inne på låven ble kornbandene lagvis plassert på lemmer over høystålet, mest mulig luftig i nærheten av låvedøra. Kornet hadde nå godt av å ligge en viss tid, slik at det fikk tørke skikkelig før treskingen tok til.

Ikke alle gårdene hadde egne slåmaskiner utstyrt med meieverk, så det ble å vente på "tur". Maskin, hester og mannskap turnerte rundt fra gård til gård, til skuronna var unnagjort. Eget treskeverk var det knapt noen som eide privat. Det var som regel et sameie, og

når treskingen begynte senere på høsten, måtte man frakte treskeverket fra gård til gård ettersom man hadde tresket ferdig hos de forskjellige sameierne. Treskeverket gikk på hjul og var relativt "lett" å frakte rundt med hest til de forskjellige gårdene. På enkelte mindre bruk var det nok de som hadde egne treskeverk, s.k. pigg-treskeverk, som ble drevet med "hestevandring". Ute på gårdsplassen med passelig avstand til låvebygningen var det plassert et drivverk, bestående av et relativt stort tannhjul. Tvers over tannhjulet var montert en solid stokk eller planke på en tre-fire meters lengde. I enden var det en festeanordning for et par skokler. Så kunne man spenne for hesten og la den vandre rundt og rundt, samtidig som drivverket med det store tannhjulet og noen mindre drev overførte kraften til en drivaksel med universalledd inn til treskeverket på låven. Men det større og elektrisk drevne treskeverket hadde for lengst overtatt på de større gårdene. Det ble plassert på låvegulvet, tilkoblet elektrisitet, dvs. med reim og reimskive til en elektromotor og klargjort til bruk. Så kunne treskingen begynne, forutsatt at nødvendig mannskap var på plass. Og her snakker vi om "prestisjetunge" jobber(!) Den mest ansvarsfulle jobben hadde han som "la i", han var sjefen - dvs. han som la kornbandene inn i treskeverket. Dette var heller ingen jobb for hvem som helst. Var man ikke erfarer nok kunne det være en farlig jobb. Her var det store krefter i sving - bokstavelig talt. En roterende trommel rev kornet med seg. Her var ingen sikringstiltak. Jeg vet ikke, men det kan vel ha hendt at noen har blitt en arm kortere i tidens løp...

Hele treskearbeidet var avhengig av et godt teamarbeide. Nærmest ham som "la i" sto han som ordnet kornet på påleggerbrettet, han skar opp bandene slik at alle aksene lå samme vei. En annen som befant seg inne på hjellen måtte legge frem nekene - alltid den riktige veien, slik at det var lettere for de som overtok. Ettersom treskingen skred fremover, ble det lenger og lenger vei inn for å hente nye band, da måtte man ha mer hjelp. En av de største og sterkeste på gården hadde oppsynet med sekkene, dvs. det treskeverket produserte. Inne i treskeverket fantes forskjel-

lige innretninger, bestående av sold, kanaler og vifter for å få kornet sortert til de "riktige" sekkene, som var spent opp i utløpet for den enkelte kvalitet. Ikke alt kornet ble til matkorn. Men når sekkene med matkorn fyltes, var det å hekte på nye sekker og bære de fulle inn på stabburet og tømme dem i kornbingen. En kornsekk kunne veie mellom 70 og 100 kg. Den minst prestisjetunge jobben var å ta imot halmen når den kom ut på baksiden av treskeverket og få den unna, enten ned i et ledig rom på låven, eller rett og slett ut av et skår i veggen, for senere opplegg i halmstakk. Halmen ble senere tatt inn til fôr. For det meste ble halmen kuttet i hakkelsmaskinen. Blandet med fôrmedel og tilsatt fuktighet fikk man "sørpe", ble dette et fremragende fôr både for hester og kyr.

Treskeverket var en enorm støykilde. På høstklare, stille dager kunne man på kilometers avstand høre - at, jaha, nå tresker døm hos..... Hørselvern - "høreklokker" var ikke oppfunnet. Treskingen ga deltakerne gratis sminke. Verst var det for den stakkaren som "sto i halmen". Alt støvet la seg over hele ansiktet, for ikke å snakke om hvordan klærne ble "bestøvet". Lange svarte tapper hang under nesa, man så bare det hvite i øynene på hverandre etter en lang dags tresking og mørket var i ferd med å senke seg og motoren endelig kunne slås av. Så var det inn til kveldsmat og godprat over dagens virke, med kommentarer til årets kornavling.

Alt dette arbeidet, hvor så mange mennesker deltok i de forskjellige "faser" av - *skuronna* - utføres nå av *en eneste maskin - skurtreskeren!* For å si det med visedikteren - "Blir'e rommantikk 'ta slikt'?"

Ellers var alt onnearbeide på et gårdsbruk noe som skapte gode sosiale forhold mennesker i mellom, med mye latter og moro - tross slitet - og hvor barn utgjorde en større andel. Vi levde med i de voksnes liv mens vi ennå var barn. Ingen av oss led overlast, dette var en helt naturlig foreteelse. Vi fikk lønn for strevet, vi fikk god mat. Men det aller viktigste - vi lærte tidlig å arbeide og høstet praktisk erfaring som kom oss til nytte senere i livet.

JO-BU

Kom, så, vant og forsvant fra Nesodden

Av Bjørg Gulbrandsen

Motorsagen kom til verden på Fagerstrand 1946-47, men jeg tror kalenderen viste 1948 før produksjonen kom i gang. Ikke så langt tilbake i historisk sammenheng - men dog.

Ideen var revolusjonerende med trinse på sværdet. Det ble det tatt patent på. Noe mer om teknikken kan jeg ikke komme inn på. Er redd jeg kommer på tynn is da selv om det i skrivende stund er 27 plussgrader fra en skyfri himmel.

Det var herrene Trygve Johnsen og Gunnar Busk, begge nesoddinge, som sto bak den geniale oppfinnelsen. Johnsen var medeier i Nesodden Sag & Høvleri og hadde vel sett skogsarbeiderens slit på nært hold. Busk var bøsse-maker og sto vel kanskje for det meste av teknikken selv om ideen var Johnsens. De kjente hverandre fra tiden i Milorg under krigen. Dette skulle senere utvikle seg til å bli Jo-Bu-eventyret.

Det første verkstedet fikk lokaler i to små krypinn på "Saga". Det ene på loftet i bygningen vi bare ser hjørnet av helt til venstre og på loftet av det brune huset litt lenger opp til høyre. Fotoet er fra 1954.

Dette ble snart for lite og øynene falt på Solgry på Fagerstrand. Det var et nedlagt guttehem som hadde vært i Oslo kommunes eie. Solgry ble kjøpt og de tre bygningene tjente som verksted, boliger til tre familier og hybler for en del ansatte.

Huset var ikke bygget som et verksted så det ble litt kummerlig for enkelte, men aldri et vondt ord om det. Arbeidernes spiserom lå

i 1.etasje med kontoret rett over. Det var meget lydt, må vite, og ikke alt som var samtaleemne i spisepausene var egnet for en ung pikes ører i den tiden.

Hybelboerne samt noen flere hadde kosten på stedet. Det var eget kjøkken der Anna Myhrvold i sitt ulastelig hvite forkle regjerte.

En av de ansatte var fra Italia og han spiste ikke kjøtt på fredager. En fredag det var kjøtt på menyen hoppet han over middagen og gikk til butikken og kjøpte fisk som han stekte til aftens. Det var vel og bra det men han brukte ikke stekepanne. Han tilberedte delikatessen på ovnsplaten. Det tok sin tid før platen ville gi slipp på eimen av stekt fisk. Det ble med den ene gangen. Til bords kunne det være både femten og tyve, kanskje flere hvis det var besøk fra salgskontor eller andre gjester.

Det var et internasjonalt miljø og jeg husker et julebord der bordet var pyntet med flagg fra seks nasjoner, norsk, tsjekkisk, nederlandsk, italiensk, østerriksk og jeg tror kanskje et tysk.

Det var et godt miljø og mange humoristiske påfunn, historier og aprilsnarr men det er en annen historie.

Jo-Bu hadde salgskontor i Oslo og ble etter hvert markedsført i hele Europa og Canada med.

Den første Seniorsaga veide 17 kg. Det ble utarbeidet en Juniorsag som var mye lettere (ca.10.5 kg.). Til å begynne med var det lang leveringstid på disse. Den var jo mye lettere å handtere i skogen.

De ansatte økte i antall. Jeg tror det var 40, 50, kanskje bort i mot 60 i den siste tiden på Fagerstrand.

Det var ikke bare på Solgry det var produksjon, Det ble også levert deler utenfra. På Fagerstrand ble rammene til Seniorsaga laget. Likeså transportkasser til sagene, sagkjeder og andre ting. Det var også arbeidsplasser.

Lokalene på Fagerstrand ble for trange og i 1953 ble den nye fabrikk i Drøbak påbegynt. I 1954 ble adressen til A/S Jo-Bu Mekaniske Verksted forandret fra Fagerstrand til Drøbak.

Undertegnede, som var ansatt som kontordame, fant det for vanskelig å følge med til Drøbak og av den grunn blir ikke historien lenger.

«DOBBELT- ARBEIDENDE KVINNER»

– et forholdsvis nytt ord
i vårt vokabular.

Av Randi Moe

Kvinner har vært både dobbelt- og tredobbeltarbeidende i all tid. Forskjellen er at de i tidligere tider ikke hadde ordnede arbeids- og lønnsforhold.

Situasjonen gjorde det nødvendig for kvinnene å ta jobber for å bedre familiens økonomi. De små brukene ga ikke nok utkomme til å forsørge en familie. Mannen måtte arbeide utenfor bruket, Det ble kona og ungene som sto for stell av husdyr og mye av arbeidet på jorda.

Det var ingen støtteordninger fra det offentlige for enslige forsørgerere. Jeg husker en enslig mor med flere barn, hun drev et lite bruk og hadde et par kuer, gris og høns. På jorda dyrket hun grønnsaker, Det var ungenes jobb å selge produktene. Med en liten kjerre dro de rundt i nabolaget og solgte. Ofte hendte det at kuene kom seg ut av innhegningen sin og forvillet seg ut i veggen. Da kom kona, liten. vev og barbent med en kvist i handa for å få dem tilbake. Kuene i veggen irriterte villaeierne seg over og klagde både til lensmann, herredstyre og fylkesmann.

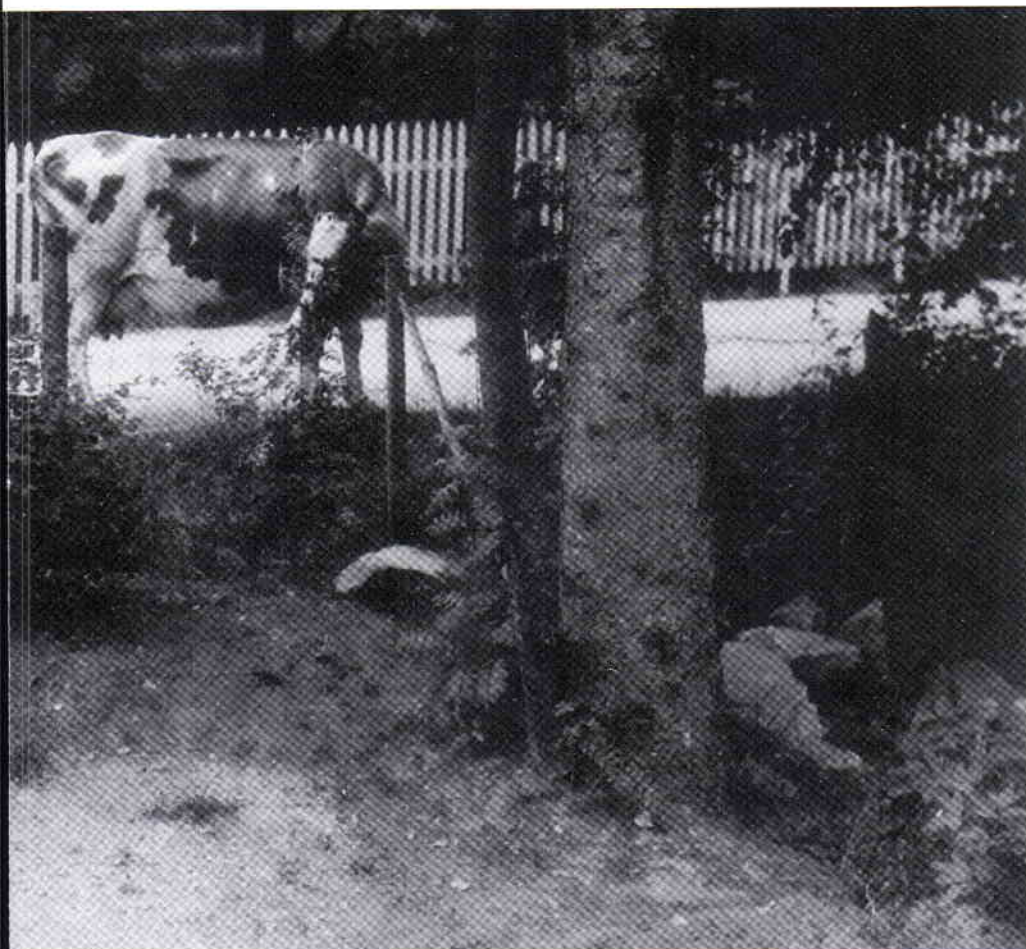
Lønnsnivået for arbeidstakere, for de som hadde arbeid, var utilstrekkelig for å underholde en familie. For å spe på inntekten var det nødvendig for mange kvinner å påta seg arbeid utenfor hjem-

Kuer i veien. Den vesle jenta er Turid Helgesen – nå kjent som kulturens forkje

met. Det kunne være klesvask og rengjøring for de mer velstående. Tidlig om morgenen ruslet de avgårde til arbeidsstedet. Sent på ettermiddagen vandret de hjem igjen, Krumbøyde og slitne. Hjemme ventet mann og barn og en ny arbeidsøkt.

Det var ingen tekniske hjelpemidler i hjemmene. Fast inventar i kjøkkenet var vedkomfyr og vannbøtte. Klesvasken foregikk over vaskebalje, vaskebrett og kleskoker. Tøyet skulle skylles i flere omganger før det kunne henges til tork. Det ble som oftest dratt bort til

mpen på Nesodden.

tjern eller bekk hvor skyllingen foregikk. I iskaldt vann om vinteren sto kvinnene med stivfrosne hender og skylte og vred tøyet. Hendene bar etter hvert preg av det, stive, krumme og verkende.

En annen utveg for kvinnene til å bedre på familieinntekten var å finne i skogen. Om sommeren plukket de blomster, laget pene buketter og dro til torget i byen. Om høsten var det skogsbær som ble plukket og solgt. Kransebinding og driving av

løv hørte vinteren til. Mose ble sanket og bundet til kranser, Greiner av bjerk og lind ble hentet i skogen, slept hjem og satt i dunker fylt med vann. Bøtter med vann ble hentet i brønnen og stadig fylt i dunkene. Når løvet sto grønt og fint ble det buntet, pakket i store pakker og fraktet til byen for levering til blomsterhandler eller for salg på torget. Det ble lange og slitsomme dager. Tidlig hjemmefra og til båten, hjem om ettermiddagen og trække oppover tunge bakker. Hjem hvor mere arbeide ventet.

Kvinner som var i besittelse av en symaskin tok på seg hjemmesøm. Ingen elektrisk symaskin. Nei, det var å trække eller sveive. Det var ikke alltid nytt stoff de fikk å arbeide med. Ofte var det klesplagg som var sprettet fra hverandre, snudd og vendt for så å bli til ny kjole, kåpe eller bukse til sønn eller datter. Når julen nærmet seg

Klesvask ved Nyborgdammen.

hadde sydamene alltid stor pågang. Da var det å ta natten til hjelp for å bli ferdig med alle oppdragene. En av hjemmesyerskene trøstet seg med at "julen kommer vel til meg også"

Det er sikkert mange flere "attåtnæringer" kvinnene hadde. De som er nevnt er forhåpentlig nok til å minne om at dobbeltarbeidende kvinner ikke er av ny dato. Og kanskje kan det være en påminnelse om for oss som i dag trykker på en knapp og vrir på en bryter og vips så er klesvasken ferdig og middagen klar for servering. Oppvasken forsvinner inn i en maskin. Slik har det ikke alltid vært. Kanskje blir vi litt mer tilfreds med vår hverdag.

Intervju med driftsbestyrer Baltzer Løes ved Nesodden Elektrisitetsverk i 1946

Aud Andersen var i 1946 elev av 2.realskoleklasse på Fjellstrand. Hun tok opp følgende intervju med sin onkel:

Bevæpnet med blokk og blyant dro jeg avgårde til min gode onkel Baltzer Løes som er bestyrer for Nesodden Elektrisitetsverk for å benytte ham som objekt for stilopp-gaven vår. Jeg traff ham i kjøkkenregionen hvor han kjempet en ensom dyst med oppvasken, hushjelpa hadde fri. "Se det, der har vi den nye journalistspiren", sa han muntert og viste meg inn. Jeg følte at motet sank i meg og sendte norsklæreren min en vennlig tanke. En stund etter, da onkel hadde kveikt pipa og jeg sjølv var forsynt med en banan, følte jeg meg mer ovenpå igjen og jeg gikk løs på saken:

"Nesodden Elektrisitetsverk startet i 1917, var det ikke så?"

"Det ble besluttet av herredsrådet i 1915 å få istand et elektrisitetsverk"

"Tok det svært lang tid å få lagt inn lys over hele bygda?"

"Vi begynte å merke opp til stolper i 1915 og det ble vi ferdig med året etter. Det var midt under første verdenskrig og følgelig var det svært vanskelig med materialer. Det var umulig å få tak i kobberledninger til strekket. Til slutt endte det med at vi måtte kjøpe det helt fra Amerika. Det dekket bare 2/3 av vårt behov og så måtte vi prøve å strekke der hvor det var størst behov og der hvor det var flest hus og utsikt til flest abonnenter. Det ble til at østre del av Nesodden ble valgt og så gikk vi igang med arbeidet der. I august 1917 leverte vi lys på strekningen fra Hasle og rundt Flaskebekk. Det var håpløst å få kjøpt parafin den tida og mange steder hadde de ikke annet lys enn tyrifakler. Så måtte vi prøve å hjelpe vestre del

Motorsykel med sidevogn – E-verkets stolthet, kjøpt i 1920.

av bygda også. Vi brukte jerntråd som imidlertid ble skiftet ut etter to års forløp. Og 12.februar 1918 leverte vi lys over hele Nesodden."

"Hvor mange abonnenter var det til å begynne med og hvor mange er det nå?"

"Til å begynne med var det 625 abonnenter. Den gang var prisen pr. kilowatt 220 kroner. I dag har vi 2300 abonnenter og nå er prisen pr. kilowatt 165 kroner. Fra 1.1.1947 vil den bli senket til 160 kroner."

"Og hvor kjøper dere strømmen?"

"De første årene kjøpte vi strømmen gjennom Follo Kraftkrets som besto av seks Follo-bygder, fra Glommas Treskjærerrier. Men så ble Follo Kraftkrets oppløst og i 1927 gikk vi over til

å kjøpe strømmen fra Akershus Elektrisitetsverk. Innkjøpsprisen varierer fra 125 til 90 kroner om året. Budsjettet i dag er over 300.000 kroner. Da vi begynte var det tretten transformatorer. I dag er det syttifire. Vi har ca. 27 mil lavspenningsledninger, fem mil høyspenningsledninger og omkring fire mil veibelysning."

"Det kunne være interessant å høre hvor mange kilowatt dere vanligvis leverer om dagen".

"Ja, det er ikke så godt å si. I begynnelsen kjøpte vi 250 kilowatt pr. dag. Nå kjøper vi 1800 kilowatt. Fast salg er fra 1- til 2.000 kilowatt pluss overforbruk og teknisk behov."

"Sommergjestene skaffer vel et stort ekstraforbruk?"

"Ja, det er alltid størst strømforbruk i sommermånedene."

"Hvordan er det med elektrisitetsverkets gjeld. Det meste av den er vel betalt nå?"

"Gjelda var på det høyeste i 1924. Da lød den på 650.000 kroner. Nå har vi en gjeld på 10.000 kroner. Verket koster i dag utbygd 1 million."

"Under krigen var det vel svært mye vanskeligheter med all strømrasjoneringen?"

"Ja, det er sikkert. Et år måtte vi redusere alle måleapparater 20 prosent. Senere forsøkte vi uten omregulering men gjorde det på den måten at vi forhøyet prisen på overforbruk fra 5 øre til en krone pr. kilowatt-time."

"Det var sjølvsagt vanskelig med materialer?"

"Nesten håpløst får en si. Og - etter krigen - er det om mulig enda verre."

"Og hvordan var det med arbeidsfolk under krigstida?"

"Med arbeidsfolk var det bra. Vi hadde gode folk fra før og de fleste beholdt vi under krigen. Nå beskjeftiger verket 10 funksjonærer."

"Du har altså arbeidet ved verket helt fra begynnelsen av og har hatt rikelig anledning til å følge utviklingen?"

"Ja, jeg begynte 15.oktober 1915"

"Og så til slutt vil jeg spørre hvordan det er med utsiktene til veibelysning i nærmeste framtid?"

"Bare det blir tilgang på materialer vil vi fortsette veibelysningsarbeidet. Men jeg vil tilføye at veibelysningen er verkets smertensbarn da guttunger - og ungdom med - på tross av mange advarsler ikke kan la lyspærene være i fred men bruker dem til kasteskiver."

Ja, så var det ikke mere jeg hadde på hjertet. Jeg takket pent for meg og vandret hjemover igjen.

*«Sopelim»-utvalget
takker alle som har
bidratt med
stoff og bilder til
årets utgave.*

*Ingen nevnt
– men ingen glemt*